

슬라브어 연구

2017 제22권 1호

한국슬라브어학회

슬라브어 연구

2017 제 22 권 1 호

Kim, Bora

The *Journal of Slavic Linguistics* and *Journal of Korean Slavic Linguistics* 1

Чай, Юн Ха

ИССЛЕДОВАНИЯ ПО СЛАВЯНСКИМ ЯЗЫКАМ

Исследование в когнитивном аспекте (в сопоставлении с корейским языком) 9

Пак, Сон Гу

Иллюзии в статистических данных современной российской рекламы 29

Седев-Гопалева, Шана

Терминологическое маркирование на примере ЖИВЫЙ и его связь на примере на Европейском языке 37

Lato-Karpińska, Anetta

Several words on the *Dictionary of the 16th Century Polish Language* 67

Duda, Beata

Aktualność nowotworstwa wyrazu *śmierć* we współczesnej polszczyźnie 75

Маркович, Александра

Прилог омегу сепаративог генитива у српском језику 85

Ким, Та Чун

У категорії протективності в сучасному руському мові
на запитання про використання некторих глагольних форм 99

Драгидека, Рајна

Експресивне конструкције зрјема се показује истовремено омишља у српском језику 119

Сезык-Кобина, Каролина

Семант. аспект - *класификация* и *структура* в *языке* 127

이 학회에서는 2016년도 정기학술대회(11월 18-19일)를 개최하고, 2017년 정기학술대회를 준비하고 있다.

This journal was supported by the National Research Foundation of Korea (NRF) 137

한국 슬라브어 학회

КОРЕЙСКАЯ АССОЦИАЦИЯ СЛАВИСТОВ

Исследования по славянским языкам 151

Прилог опису еквативног генитива у српском језику*

Марковић, Александра

(Институт за српски језик САНУ, Србија)

1. Увод

Предмет овог рада јесте опис једне подврсте еквативног генитива, типа генитива о ком није много писано у србистици и који се не сматра посебно продуктивним. Наш је циљ да дату подврсту детаљније опишемо, преиспитамо њену продуктивност и пружимо своје објашњење могуће мотивације за њену употребу.

1.1. О еквативном генитиву у србистици

Еквативни генитив као посебну генитивну категорију издваја М. Ивић (1971). Примери које ауторка даје су: *имао је огроман труп и ноге Квазимода*; *она има поглед невинашицета*; *обрнуо га гестом каубоја*; *Вера се приближава својим кораком балерине* и др.

Као обавезан услов за појаву еквативног генитива М. Ивић издваја постојање три експлицитно именована појма (што ћемо илустровати на примеру *имао је огроман труп и ноге Квазимода*): А. постојање појма о персонализованом носиоцу (у датим примерима неизречен субјекат, *он*) неке појединости (С), која се схвата као његов интегрални део; В. појма о уопштеном представнику одређеног физичког/карактерног типа (*Квазимодо*); С. појма о ономе што иступа као карактеристичан, интегрални детаљ у оквиру оба појма, персонализованог и уопштеног (у датим примерима *труп и ноге*) (Ivić 1971:307).

М. Ивић каже да се прави посесивни однос јавља само између А (*он*) и С (*труп и ноге*), будући да је појам А персонализован; однос између В (*Квазимодо*) и С (*труп и ноге*) не тумачи се као посесиван, пошто је појам В уопштен, типски представник, па се везивањем С за В уместо изражавања посесивности изражава квалитативност.¹ Таква је разлика нпр. између синтагми *ореол тог/овог/оног/свеца (чији ореол)* и синтагми *ореол једног свеца (какав ореол)* (*ibid.*).

* Рад је настао у оквиру пројекта *Лингвистичка истраживања савременог српског језика и израда Речника савременог српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (бр. 178009), који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ „Faktor tipizacije pojma (B) ujedno i blokira semantičku interpretaciju u smislu striktnе posesivnosti i razvija specifikativnu značenjsku komponentu kvaliteta“ (Ivić 1971:307).

Будући да је неопходно да се између појмова А и С успостави посесивни однос, М. Ивић запажа да се та посесија успоставља или помоћу глагола *имати* (*има поглед невинашцета; има труп и ноге Квазимода*), или помоћу посесивних придева и заменица (*њен поглед невинашцета, Верин ход балерине*) (Ivić 1971:307).

Ауторка указује и на то да експлицирање посесора на нивоу површинске структуре није увек присутно, иако је та информација обавезна на дубинском нивоу (*ibid.*).

У мање цитираном раду (Ivić 1972) ауторка, међутим, каже да се о еквативном генитиву може говорити и онда када изостаје присуство одређене посесивне форме (1972:130).² Издваја два типа конструкција с генитивом „и којима се квалификација базира на еквацији“ (*ibid.*). Први тип, без експлицитног показатеља односа ПОСЕСОРА и ПОСЕСУМА, назива *условно еквативним конструкцијама*, будући да се могу тумачити и посесивно и квалификативно (нпр. *ход балерине, надменост лепотице*), а други тип, у ком је тај однос експлициран – *еквативним конструкцијама* (*њена грациозност балерине*) (1972:130). Истиче да се условно еквативне конструкције остварују по истом морфолошком моделу као и посесивни генитив, што намеће потребу за разматрањем да ли је именица у генитиву употребљена генерички или референцијално; заједничке именице, на пример, морају бити генерички употребљене да би се могле схватити квалификативно, а не посесивно, али је важна и лексичка семантика управне именице – њом мора бити означена нека инхерентна црта појма у генитиву (нпр. *посесивно приход професора* према квалификативном *расејаност професора*) (*ibid.*, 131).

Еквативни генитив као посебан семантички тип тзв. квалификативног генитива³ издваја И. Антонић. Дефинише га као „генитив којим се квалификује именички појам у синтагми преко изједначавања с појмом познате квалификације“ (Антонић 2005:163). Она каже да је у питању слободни генитив уз именице типа *осмех, ход, ударац, покрет, став*, којима се „именује неко од инхерентних својстава човека“ (*ibid.*). Као примере овог генитивног типа наводи *осмех Мона Лизе, ход балерине, ударац боксера*.

Овај генитивни тип Пипер и Клајн сврставају у поредбени генитив и кажу да је у питању облик слободног генитива у атрибутој функцији, који „служи за квалификацију путем изједначавања онога што се пореди са оним што значи именица у таквом генитиву“, нпр. *Има душу детета* (2014:338). Ови аутори не указују експлицитно на важност лексичке семантике управне именице, наиме, на то да њом мора бити означена нека инхерентна црта појма с именом у генитиву, али се то може закључити на основу примера које наводе.

Прототипичне примере еквативног генитива типа *глас лудака, поглед блудника* Ј. Редли

² При том не назначавача да ли заправо мисли на то да присуство показатеља посесивног односа није обавезно ни на дубинском нивоу.

³ Ова ауторка у *квалификативни генитив* сврстава све типове генитива у функцији квалификативне одредбе.

сврстава у тзв. *генитив класе*, заједно с генитивом у функцији семантичке допуне именицама типа *мирис* и *боја* (*мирис хране*, *боја светлог ваздуха*) (2014:208).⁴ У овом тумачењу споран је, по нашем мишљењу, статус генитива, који ауторка види као семантичку допуну уз поменуте управне именице (будући да говори о парафразама помоћу придева, нпр. *глас лудака / лудачки глас*, већ и сама употреба придева указује на одредбени, а не допунски однос).

Еквативни генитив ми посматрамо као тип посесивног генитива са уопштеним, типизираним ПОСЕСОРОМ, захваљујући чему посесивно значење прераста у квалитативно. Употреба еквативног генитива подразумева постојање искуствених знања о ономе што М. Ивић назива уопштеним представником одређеног физичког/карактерног типа. На основу постојања таквих знања могуће је успоставити везу између управног појма и појма означеног именицом у генитиву.

2. Еквативни генитив у функцији обавезне одредбе квалитативног генитива

У раду ћемо, као што смо истакли, детаљније испитати и описати један подтип еквативног генитива, наиме, онај који се јавља у синтагмама типа *очи боје лешника*. На овај тип еквативног генитива индиректно је указао К. Фелешко (кажемо индиректно јер га није експлицитно уврстио у категорију еквативног генитива). Говорећи о структурним могућностима синтагме с квалитативним генитивом, он је уочио да обавезна одредба у квалитативном генитиву не мора да буде придев, већ да то може бити и нека друга именица у генитиву. Он запажа да именице које се појављују у примерима *паперје боје дима*, *суза облика дршке ножа*⁵ у оквиру падежног атрибута уместо обавезне придевске одредбе, тачније, у њеном својству, „функционишу на принципу извесних својих одлика које су у првом плану: оне се појављују као назив особине, а не супстанце. *Паперје боје дима* јесте кондензована варијанта реченице *паперје такве боје какву има дим*, *суза облика дршке ножа* јесте варијанта [реченице] *суза таквог облика какав има дршка ножа*“ (1995:48).

У једном свом раду (Марковић 2016) бавили смо се анализом падежа и предлошко-падежних конструкција са квалитативним значењем у српском језику. На основу анализе закључили смо да је прототипичан и најпродуктивнији квалитативни падеж у српском језику квалитативни генитив (2016:382, 393). У нашој грађи потврђене су и конструкције на које је указао К. Фелешко, наиме, оне у чији састав улазе управна именица са падежним атрибутом у квалитативном генитиву, који уместо обавезне одредбе, тачније у њеном својству, има

⁴ Тумачење које ауторка даје није сасвим јасно. Она, наиме, каже да су „genitivi uz imenice miris i boja dostupni ... čulima mirisa i vida“ (2014:208), мислећи вероватно на референте генитивних именица.

⁵ Обавезна одредба овде је заправо у виду именичке синтагме.

именицу у еквативном генитиву (као у примеру М. Капора: Ми веверице обожавамо лешнике, а ти баш имаш *очи боје лешника...*). Закључили смо, на основу анализе, да се у еквативном генитиву у функцији обавезне одредбе квалитативног генитива налазе именице и именичке синтагме којима се именују конкретни ентитети, док се у функцији центра синтагме налазе именице којима се означавају инхерентне особине конкретних ентитета – *боја, величина, облик*.

• Ми веверице обожавамо лешнике, а ти баш имаш *очи боје лешника...* (Кап., 79). Питаћу је: да није ... изволела видети *једну стеону краву боје наранџе* (Киш, 58). Дохвата обема рукама стари лавор ... напуњен вршком *стврднутим кокошијим изметом боје пепела* (Киш, 66). Оне зрелије [крушке] пуцају и из њих се излива *њихова тамна утроба боје зрелих смокава* (Киш, 75). *Понеки скакавац*, поднадуо и тежак, и *сам боје листа који вене* (Киш, 40). Наша је познаница имала на глави *перуку боје тек излезлог пилета* (Гриц., 147). ... посведочио да је велики успех то што смо две вечери напунили *салу величине београдског Бојана Ступице*⁶ (НИН, 48). *паперје боје дима* (Фелешко 1995:48); *суза облика дршке ножа* (*ibid.*).

Закључујемо да се еквативни генитив не мора везивати само за именице којима се означавају особе, лица (заједничке и властите), као што је у нашој литератури уобичајено, већ и за именице којима се означавају разни, углавном конкретни ентитети (ПРЕДМЕТИ и МАТЕРИЈА), на чије се инхерентне особине указује управним појмом (*облик, величина, боја*). Најчешће се, како је наша невелика грађа показала, ентитети означени управним именицама овим типом генитива одређују по боји (*ibid.*, 152). Обавезна одредба је именица којом је означен појам помоћу ког се та боја спецификује. То је заједничка именица којом се означава МАТЕРИЈА или ПРЕДМЕТ⁷ (*пепео, лешник, наранџа, тиле*), такав, односно такво да се за њега у мислима везује и одређена карактеристична боја. Тај захтев подразумева да то буде појам који је општепознат и конкретан.

Учили смо и то да се овај начин квалификовања по боји може посматрати и као својеврстан књижевнички манир, јер, на пример, Киш боју често одређује на овај начин (*измет боје пепела, утроба боје зрелих смокава, скакавац ... боје листа који вене*). Запитали смо се који су језички или нејезички разлози могли довести до потребе за постојањем различитих језичких средстава којима се појмови могу одређивати по боји: *придева за боје (смеђе очи)*, односних

⁶ Занимљив је и случај квалификације сале по величини поређењем са салом познатог београдског позоришта. Друге могућности за одређивање величине биле би преко конгруентне одредбе (у чијој би функцији био неки придев са значењем димензија), затим помоћу навођења конкретних мера (нпр. у квадратним метрима) или броја расположивих места. Међутим, директно поређење с појмом познате величине чини се когнитивно јаснијим и једноставнијим.

⁷ Мислимо, дакле, на ПРЕДМЕТ у широком смислу те речи, као један од појавних облика света који нас окружује; у том смислу и бића су предмети.

придева (*Њина кожа, много и чудно тетовирана, скоро је бакрене боје*⁸ (Р. Петровић, Африка, Кор.)) и помоћу еквативног генитива (Ми веверице обожавамо лешнике, а ти баш имаш *очи боје лешника...* (Кап., 79)).

С обзиром на то да су потврде за еквативни генитив у корпусу прикупљеном за потребе истраживања представљеног у раду Марковић 2016 биле релативно малобројне, одлучили смо да размотримо продуктивност овог подтипа генитива на новој грађи. С тим циљем прегледали смо *Корпус савременог српског језика 2013 са изворима* с Математичког факултета Универзитета у Београду.⁹ Нашу грађу за овај рад чини 89 примера.

Дужни смо да направимо и једну ограду. Ми у овом раду о боји говоримо као о инхерентној особини ентитета који се квалификују. Боја се, судећи по језику, заиста тако и доживљава. О томе, на пример, сведочи и квалитативни генитив, падеж којим се изражавају инхерентне особине појмова који се квалификују. Међутим, у когнитивистичким истраживањима баш се појмови боја користе као доказ да су наши појмови утеловљени (условљени нашом телесном природом). Боје видимо као инхерентне ентитетима с којима их доводимо у везу, али су оне заправо резултат интеракције нашег тела, мозга, рефлексивних својстава објеката и електромагнетног зрачења. Отуда боје нису ни искључиво објективне (не налазе се, дакле, у предметима), али ни искључиво субјективне (Lakoff, Johnson 1999:23–26).

2.1. Анализа грађе

Примере смо класификовали према следећем критеријуму – према томе да ли је номиналом у генитиву изражен појам који се односи на МАТЕРИЈУ или на ПРЕДМЕТ. Наше размишљање о МАТЕРИЈИ и ПРЕДМЕТУ засновано је на истраживањима М. Ивић (³2008) и Д. Кликовац (²2006:41–46). Реч је о основним физичким манифестацијама света који нас окружује (Klikovac ²2006:41). Како истиче М. Ивић, појаве које учавимо као појединачне, јасно уобличене, конкретне ентитете одликују се, на плану језика, избројивошћу (Ivić ³2008:13). Са друге стране, неубличене, дифузне појаве нису избројиве, због чега ни градивне именице којима се оне изражавају немају множину (*ibid.*, 18). Обе категорије организоване су око прототипа, па је прототипичан ПРЕДМЕТ тродимензионалан, чврст, перцептивно и функционално одвојив од своје околине (услов за чланство у категорији јесте поседовање облика); прототипични ПРЕДМЕТИ су бића и разни артефакти (*ibid.*, 41). Кад је МАТЕРИЈА у питању, прототип је везан за непостојање облика и граница. Тако је прототипична МАТЕРИЈА течност. Маргиналнији представници категорије могу бити везани за гушће (*блато*) или тврђе, чвршће облике (*песак*,

⁸ Свакако би било интересантно испитати и однос између случајева типа *боје бакра* и *бакрене боје*, наиме, испитати постоји ли потпуни паралелизам између дата два типа језичких средстава у изражавању боје.

⁹ Корпус се налази на адреси <http://korpus.matf.bg.ac.rs/>. Упит смо вршили према регуларном изразу *боје*.

ћилибар).

Границе између категорија ПРЕДМЕТА и МАТЕРИЈЕ нису чврсте. Како то истиче М. Ивић, између њих постоје субјективна померања. Као МАТЕРИЈА су концептуализовани и разни предмети на окупу, нпр. *слама*, као и већина представника категорије поврћа, чији се називи понашају као збирно-градивне именице (нпр. *зелен*, *першун* и сл. именице које немају множину) (Ivić 2008:19).¹⁰ „Vid mase može da poprimi ... i neko dato zbirno mnoštvo. Između pojma zbirnog i pojma gradivnog i ne postavlja se, u stvari, neka čvrsta semantička granica“ (2008:19).

М. Ивић указује и на прелазне случајеве назива воћа и поврћа, код којих постоји колебање у граматичком понашању. Неки називи воћа са ситнијим плодовима, како ауторка примећује, понашају се као градивне именице (2008:22).

И наше истраживање је показало да се као збирно-градивне често понашају и именице којима се означава воће. Често се, на пример, чује да је *малина скупа* или да је у продавницама *јабuka увозна*.¹¹ Доказ да се називи воћа понашају и као збирно-градивне именице налазимо, осим у наведеним примерима, и у њиховој употреби у генитиву материје – *кашаста воћни нектар од брескве и јабукe* (натпис на паковању сока) (Марковић 2016:169).¹²

Колебљиво понашање именица којима се именује воће навело нас је да се запитамо у коју групу сврстати примере типа: Обратио се непосредно Никанору Ивановичу дебели кувар *с вратом боје малине* (М. Булгаков, *Мајстор и Маргарита*, Кор.). Да ли је *малина* у датом примеру назив ПРЕДМЕТА или МАТЕРИЈЕ? Наше је мишљење да је вероватније у питању МАТЕРИЈА, јер нам се чини да се појам боје интуитивно лакше везује за појмове континуалног него дискретног карактера.

Отуда група у коју смо сврстали примере с појмовима збирно-градивног карактера (т. 2.1.2.6) није хомогена – у њу смо сврстали и примере са именицама у еквативном генитиву које се увек понашају као збирно-градивне (нпр. *сено*, *слама*, *дуван*), као и оне које се у том смислу

¹⁰ Ову појаву М. Ивић тумачи тиме што се поврће често кува, чиме се његова „predmetna“ структура преобраћа у својеврсну масу“ (2008:22).

¹¹ То потврђују и примери: Она је [пољска малина] јефтинија за 25 одсто од наше малине (www.rts.rs, 31. 12. 2009, Кор.). Живи од малине, само се њоме бави (Пол., 28. 6. 2008, Кор.).

¹² Занимљиво истраживање спроведено је у раду А. Корача и Т. Салак (2012). Ауторке су анализирале употребу облика једине, односно множине именица којима се означава воће у генитиву материје на основу анкете спроведене међу изворним и неизворним говорницима хрватског језика. Оне су закључиле да је дистрибуција сингуларне, односно плуралне форме условљена семантиком управне именице. Уз именице које означавају течније производе (*сок*, *сладолед*, *супа*) чешће се користи генитив једине (*сок од вишње*), док се уз оне које означавају производе гушће конзистенције (*колач*, *пита* и *мармелада*) чешће користе множински облици (*мармелада од бресака*). Уз то, ауторке сматрају да и семантика глагола има утицаја на избор броја генитивне именице и да се уз глаголе попут *наручити*, *волети*, *пити*, *јести* чешће користи јединина (*волети сладолед од банане*), док се уз глаголе припреме (*припремати*, *кувати*, *правити*) чешће употребљава множина (*правити питу од јабукa*) (Korajac, Salak 2012:221).

колебају, па се у неким случајевима понашају као заједничке, а у неким као збирно-градивне. Такви су називи воћа: *јабука*, *бресква*, *кајсија*, *трешња*, *малина*, као и називи коштувавих плодова (*кестен* и *лешник*). Ова наша одлука свакако је подложна и преиспитивању.

Најпре ћемо, дакле, представити примере из грађе, класификоване према томе да ли је номиналом у еквативном генитиву означен ПРЕДМЕТ или МАТЕРИЈА, а затим ћемо прокоментарисати дате примере и извући закључке.

За нашу анализу није од значаја синтаксичка функција генитивног номинала. Он се у највећем броју случајева јавља у позицији падежног атрибута (Има меку, белу кожу и ... *косу боје меда* (В. Арсенијевић, *Предатор*, Кор.), нешто ређе у функцији апозитива (Мало доцније, она опет погледа својим великим модрим очима, *боје зимског неба* (М. Црњански, *Сеобе*, Кор.)) и предикатива (*Очи су му биле боје мора* и сијале (Е. Хемингвеј, *Старац и море*, Кор.)).

2.1.1. Номиналом у еквативном генитиву означен је ПРЕДМЕТ¹³

• Расна жена, беле коже где су танане вене биле тако многобројне да је изгледала плава, дивна плава боје *мора* (Г. Аполинер, *Краљ-Месец*, Кор.). *Очи су му биле боје мора* и сијале (Е. Хемингвеј, *Старац и море*, Кор.). Већ се уплашио да није погрешно планету, кад се *неки прстен боје месеца* покрете у песку (А. де Сент Егзипери, *Мали принц*, Кор.). Мало доцније, она опет погледа својим великим модрим очима, *боје зимског неба* (М. Црњански, *Сеобе*, Кор.). И кад би затворио очи, видео би бледу њену кожу и ... *очи крупне и модре, боје зимског, чистог, вечерњег неба*, које га никад не погледаше мутно (М. Црњански, *Сеобе*, Кор.). Она га гледаше својим лепим, модрим очима боје *чистог, зимског, вечерњег неба* (М. Црњански, *Сеобе*, Кор.). Та једина, мирисна и глатка жена ... *са очима боје ... зимског, чистог неба* (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.). *Ту необичну тикву нездраве боје београдског тла*, Вања би тек повремено одвајао од кесе (В. Арсенијевић, *У потпалубљу*, Кор.). Коња није имао, свога, за препоне, а допао му се био само онај црни пастув – и *она кобила, боје кулаша* (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.). Црни плашт постављен *тканином боје огња* (М. Булгаков, *Мајстор и Маргарита*, Кор.). Како су нежне боје тог песка! Рекло би се да је пустиња начињена од живе пути: *боје брескве, седефа, пресне рибе* (К. Леви-Строс, *Тужни тропи*, Кор.).

¹³ *Море, небо и тло* су ПРЕДМЕТИ јер их, у складу са својом телесном природом, категоризујемо као ограничене предмете. Уз то, и наше видно поље је ограничено, што намеће постављање граница на оно што посматрамо (Lakoff, Johnson 1980/2003:26–31).

2.1.2. Номиналом у еквативном генитиву означена је МАТЕРИЈА

2.1.2.1. Течна МАТЕРИЈА

• *Меко стакло боје кишнице* није личило ни на једно стакло које је дотад видео (Ц. Орвел, 1984, Кор.). Сада можете једино отпочети сопствени лов. Али не на жену *с очима боје вина* (М. Павић, *Хазарски речник*, Кор.). Био је у новом, *версајском фраку ... боје вина* (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.). До више колена које се приказује при ходу, у *прозрачној и сјајној чарати боје шампања* (Б. Ћосић, *Два царства*, Кор.). Биле су [*очи*] *боје млека* (Г. Флобер, *Бувар и Пекише*, Кор.). Понтије Пилат у белом плашту *с поставом боје крви* изишао на балкон (М. Булгаков, *Мајстор и Маргарита*, Кор.). Има меку, белу кожу и ... *косу боје меда* (В. Арсенијевић, *Предатор*, Кор.). Изграђен од топлог окер мермера како би се слагао *са надземном фасадом боје меда*, подземни хол је... (Ден Браун, *Да Винчијев код*, Кор.). Дошљак је упитао Масудија да ли је можда виђао у сновима *жену шарених очију, боје белога вина* (М. Павић, *Хазарски речник*, Кор.). Предатор *опрезним, деликатним прстима боје беле кафе* скида меку перцу с дрвеног носача (В. Арсенијевић, *Предатор*, Кор.).

2.1.2.2. Густа материја

• Она је ударала о лишће, бујала покрај пута, а *небо, боје блата*, стапало се са оголелим њивама (Г. Флобер, *Бувар и Пекише*, Кор.). Називају га *плашљивком*, *мамино мазом* и *црњом боје г...* (Ч. Мингус, *Беднији од шугавог пса*, Кор.).

2.1.2.3. Чвршћа МАТЕРИЈА¹⁴

• Филч је имао мачку по имену гђа Норис, *мршаво створење боје прашине са буљавим очима попут сијалица* (Ц. Роулинг, *Хари Потер и камен мудрости*, Кор.). Али га дечак *с косом боје песка ... прекиде* (Ц. Роулинг, *Хари Потер и камен мудрости*, Кор.). Шејмус Финиген, дечак *с косом боје песка* (Ц. Роулинг, *Хари Потер и камен мудрости*, Кор.). Веома висок и незграпан, *косе боје песка* (Ч. Мингус, *Беднији од шугавог пса*, Кор.). Кајзерлинг је посматрао официра, два-три минута, *са својим очима, боје песка*, мирно (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.). Исакович никад није нашао ту жену *са крупним, зеленим, очима, и трепавицама боје пепела* (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.). Не постоје *трепавице боје пепела!* (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.). *Његове велике очи* посматрале су Исаковича, *хладне, боје морског песка* (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.). *С очима посним, боје влажног песка* (М. Павић, *Хазарски речник*, Кор.). Десило се то док сам посматрао Анђелу како,

¹⁴ Заправо је реч о МАТЕРИЈИ која се, како то примећује Д. Кликовац, може сипати, али не може тећи, „ра нема do те мере променљиве границе као течност“ (2006:43).

заносна у *краткој венчаници боје пудера*, плеше (В. Арсенијевић, *У потпалубљу*, Кор.).

2.1.2.4. Тврда/чврста МАТЕРИЈА¹⁵

• То је *мрља* велика као већи новац, нешто мало блеђа од осталог тела; жуто-сивкаста, место боје *махагонија*, као што је кожа младићева (Р. Петровић, *Африка*, Кор.). Жена је имала ... *густу косу боје махагонија* (Ден Браун, *Да Винчијев код*, Кор.). *Огроман аутомобил био је боје слоноваче* (Ден Браун, *Да Винчијев код*, Кор.). Пређе четком преко *кратко подишшане косе боје алуминијума* (И. Иљф, Ј. Петров, *Дванаест столица*, Кор.). *Велике очи боје бакра* (Ж. Верн, *Пут око света за 80 дана*, Кор.). Павлово лице чинило се као од злата, *са ... увојцима косе, боје старог злата* (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.). Вук Исакович био је у том тренутку леп, *са својим грозничавим очима, боје старог злата* (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.). Загледан ... *својим крупним, воденим очима, боје сребра* (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.). Али ти имаш *косу боје злата* (А. де Сент Егзипери, *Мали принц*, Кор.). Приљубио је лице уз прашњави прозор и одиста – доле, *између два ниска ланца брежуљака боје рђе*, пружало се велико поље ограђено зидом (К. Симак, *Транзитна станица*, Кор.). *Са лиићем боје бронзе*, повртњацима... (К. Симак, *Транзитна станица*, Кор.). Како су нежне боје тог песка! Рекло би се да је пустиња начињена *од живе пути: боје ... седефа* (К. Леви-Строс, *Тужни тропи*, Кор.). Трепавице необично дуге; *очи боје врло тамних шљива; беоњаче боје ћилибара* (Р. Петровић, *Африка*, Кор.). Биле су [очи] *боје ћилибара* (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.). Завири наниже, у пространи подземни комплекс Лувра, осветљен *светлошћу боје ћилибара* (Ден Браун, *Да Винчијев код*, Кор.). По сумрачним угловима кухње вратарске собице блескала је и дрхтурала *пролећна светлост боје смарагда* (И. Иљф, Ј. Петров, *Дванаест столица*, Кор.). Уздизао се ђуп за масло, са овим речима исписаним белим словима *на позадини боје чоколаде* (Г. Флобер, *Бувар и Пекише*, Кор.). Чврсто је уза се привијала *велику мачку боје корњачевине* која је висила уз њено тело (Е. Хемингвеј, *Мачка на киши*, Кор.). Кежење је откривало под плавичастом губицом *очњаке боје слонове кости* (Г. Флобер, *Бувар и Пекише*, Кор.). За првим млазом уследио је *други, боје памучне тканине* (И. Иљф, Ј. Петров, *Дванаест столица*, Кор.). *Небо, боје плавог сатена*, било је без облачка (Г. Флобер, *Бувар и Пекише*, Кор.). Била је обучена у *трико боје коже* (И. Иљф, Ј. Петров, *Дванаест столица*, Кор.). Пет минута касније на Иполиту Матвејевичу шепурио се *прслук боје месечевог камена* (И. Иљф, Ј. Петров, *Дванаест столица*, Кор.). *Кров лепе мале кућице на точкићима* био је *боје поморанџине коре*¹⁶ (А. Поповић, *Судбина једног Чарлија*, Кор.).

¹⁵ Чврстоћа можда није најбоље изабран атрибут; реч је о МАТЕРИЈИ која нема променљив облик (Klikovac²2006:43).

¹⁶ Референти синтагми *поморанџина кора* и *брстова кора* могу се концептуализовати и као ПРЕДМЕТ и као МАТЕРИЈА. Ми их, у складу са својим доживљајем боје, радије везујемо за МАТЕРИЈУ.

Аћимову главу прели сенка боје младе брестове коре (Д. Ђосић, Корени, Кор.).

2.1.2.5. Предмети на окупу концептуализовани као МАТЕРИЈА

2.1.2.5.1. Изражени збирним именицама

- Њена коса, боје класја, вирила је испод капице од сивог платна (Г. Флобер, Бувар и Пекише, Кор.). Свилен, боје зеленог лишћа (М. Црњански, Друга књига Сеоба, Кор.). Тешка врела испарења ... боје бледог драгог камења (Р. Петровић, Африка, Кор.).

2.1.2.5.2. Изражени множинским облицима именица

- Тај млади официр био је и сад висок, леп као ефеб ... са летим лицем боје мајских ружа (М. Црњански, Друга књига Сеоба, Кор.). Исакович је имао плаве очи, које су тог дана биле тамне, боје љубичица (М. Црњански, Друга књига Сеоба, Кор.). Пешадија је ... издалека, имала боје цветних леја (М. Црњански, Друга књига Сеоба, Кор.). Њена плећа и њена зрела колена чак, боје бресака (М. Црњански, Друга књига Сеоба, Кор.). Трепавице необично дуге; очи боје врло тамних шљива (Р. Петровић, Африка, Кор.).

2.1.2.6. Појмови збирно-градивног карактера

- Око лепог, бледог, лица, бујну косу, боје поруменелог сена (М. Црњански, Друга књига Сеоба, Кор.). Доста даље нова животиња, боје прљавог сена (Р. Петровић, Африка, Кор.). Бувар завуче руке у његову косу боје сламе (Г. Флобер, Бувар и Пекише, Кор.). Његове танушне ноге подрхтавале су под тежином набубрелих фасцикла боје дувана (И. Иљф, Ј. Петров, Дванаест столица, Кор.). Она му брижно из уста одстрањује парче отргнуте тканине боје шафрана (В. Арсенијевић, У потпалубљу, Кор.). Плахте боје шафрана[,] које су му служиле уместо одеће, подизао би трапаво (В. Арсенијевић, У потпалубљу, Кор.). Заштитни огртак од црног клота какав има калфа с косом боје шафрана (А. Тишма, Употреба човека, Кор.). Његова крила, боје лавендера, у ствари његова грудна пераја (Е. Хемингвеј, Старац и море, Кор.). У мантилу боје јоргована и риђим глазе-рукавицама (М. Булгаков, Мајстор и Маргарита, Кор.). Црнка скиде своју десну ципелу, испроба једну боје јоргована (М. Булгаков, Мајстор и Маргарита, Кор.). Други су имали подбула и јасно црвена лица, или боје лимуна (Г. Флобер, Бувар и Пекише, Кор.). Девојке боје опеке¹⁷ вртеле су отвореним сунцобранима (И. Иљф, Ј. Петров, Дванаест столица, Кор.). Његова десна рука ... стезала је кључ раја, боје зелене јабуке (Г. Флобер, Бувар и Пекише, Кор.). Низ образе боје брескве клизиле су с

¹⁷ Наше је мишљење да је у овом примеру именица опека концептуализована као МАТЕРИЈА (као кад се каже да је кућа од опеке).

трепавица бујице расквашене шминке (М. Булгаков, *Мајстор и Маргарита*, Кор.). Сунце је почивало *на пресваци боје брескве* (И. Иљф, Ј. Петров, *Дванаест столица*, Кор.). Како су нежне боје тог песка! Рекло би се да је пустиња начињена *од живе пути: боје брескве* (К. Леви-Строс, *Тужни тропи*, Кор.). Сунце на заласку просипало је *светлост боје кајсије* (И. Иљф, Ј. Петров, *Дванаест столица*, Кор.). *Са очима боје лешника* и седом косом као код Тате (Ч. Мингус, *Беднији од шугавог пса*, Кор.). Сер Ли Тибинг имао је чупаву риђу косу и *веселе очи боје лешника* (Ден Браун, *Да Винчијев код*, Кор.). *Тибингове очи боје лешника* се замутише (Ден Браун, *Да Винчијев код*, Кор.). Прелетао је погледом, и нехотице ... *низ њену косу боје кестена* (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.). Уста му се беху надула у *безобличну масу боје трешиње* с црном рупом у средини (Ц. Орвел, 1984, Кор.). Обратио се непосредно Никанору Ивановичу дебели кувар *с вратом боје малине* (М. Булгаков, *Мајстор и Маргарита*, Кор.).

3. Закључак

Анализирали смо 89 примера у којима се јавља квалитативни генитив, са еквативним генитивом у функцији обавезне одредбе. Критеријум по ком смо класификовали дате примере односио се на то да ли је номиналом у еквативном генитиву означен ПРЕДМЕТ или МАТЕРИЈА. Упадљива је већина примера у којима се боја појма означеног управном именицом одређује помоћу квалитативног генитива који у функцији обавезне одредбе има именицу у еквативном генитиву којом је означена МАТЕРИЈА (или појам концептуализован на тај начин). Таквих је 78 примера (87,64 %). Појам у еквативном генитиву односи се на ПРЕДМЕТ у преосталих 11 примера (или 12,36 %).

Чак и ако бисмо променили одлуку о сврставању групе примера са именицама које се у граматичком понашању колебају, па се реализују и као заједничке и као збирноградивне (12 примера), однос се не би битно променио. У том случају би примера у којима се еквативни генитив односи на ПРЕДМЕТ било 23 (25,84 %), а на МАТЕРИЈУ 66 (74,16 %).

Овакву ситуацију у вези с расподелом броја примера објашњавамо тиме што нам се чини, како смо истакли, да се појам боје интуитивно лакше везује за појмове континуалног него дискретног карактера. Занимљиво је и то што у групи примера који потврђују категорију ПРЕДМЕТА преовлађују предмети већих димензија (*море, небо, тло*).

Што се језичког аспекта тиче, потреба за оваквом врстом одредаба у одређивању боја вероватно је, осим стилским разлозима (већом експресивношћу), мотивисана и празнинама у систему назива за боје. Наиме, предметни свет који нас окружује много је богатији бојама него што је то могуће представити постојећим придевским лексемама, па се овакав начин квалификовања показује као врло погодан и сликовит.

Уз то, предност или додатна могућност у изражавању боја помоћу еквативног генитива лежи и у следећем – осим што се у функцији обавезне одредбе може појавити именица (*очи боје мора*), то може бити и синтагма, у којој је појам у еквативном генитиву ближе одређен (*очи ... боје зимског, чистог, вечерњег неба*) или она у којој се јавља вишечлана лексичка јединица¹⁸ (*боје белог вина, боје беле кафе, боје слонове кости*). У том смислу употреба еквативног генитива у одређивању боје може бити мотивисана потребом за прецизнијим изражавањем. Занимљиви су и следећи примери: у првом се еквативним генитивом не одређује квалитет боје неког предмета, већ сама боја (Расна жена, беле коже где су танане вене биле тако многобројне да је изгледала плава, *дивна плава боје мора* (Г. Аполинер, *Краљ-Месец*, Кор.)); у другом се као управни појам и појам у еквативном генитиву јављају семантички блиски појмови (... *кобила, боје кулаша* (М. Црњански, *Друга књига Сеоба*, Кор.)).

Закључујемо да је еквативни генитив у функцији обавезне одредбе квалитативног генитива падежна поткатегорија која је у српском језику прилично продуктивна. Ту своју продуктивност догује неколиким разлозима. Везан је за квалитативни генитив, најпродуктивнији и прототипичан квалитативни падеж у српском језику. Његова употреба мотивисана је и психолошким разлозима (изједначавање по боји с појмом чија је боја општепозната у когнитивном смислу представља једноставност). Уз то, мотивисана је и језичким разлозима – потребом за прецизнијим изражавањем, за експресивним изражавањем, као и за попуњавањем празнина у систему назива за боје.

Л и т е р а т у р а

- Антонић И. (2005), "Синтакса и семантика падежа", [у књизи:] Пипер *et al.* 119–300.
- Драгићевић Р. (2007), *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Марковић А. (2016), *Падежи и предлошко-падежне конструкције са квалитативним значењем у савременом српском књижевном језику (семантичко-синтаксичка анализа)*. Рукопис необјављене докторске дисертације. Београд: Филолошки факултет.
- Пипер П., Антонић И. *et al.* (2005), *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица* (ред. М. Ивић). Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска.
- Пипер П., Клајн И. (2014), *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Фелешко К. (1995), *Значење и синтакса српскохрватског генитива*. Београд – Нови Сад:

¹⁸ Термин *вишечлана лексичка јединица* преузели смо од Р. Драгићевић (2007:40).

Орфелин – Вукова задужбина – Матица српска [С пољског превела Гордана Јовановић].

Ivić M. (1971), "O ekvativnom genitivu srpskohrvatskog jezika", *Serta slavica. In memoriam Aloisii Schmaus*. 305–308. Munchen: Dr. Dr. Rudolf Trofenik.

_____ (1972), "O nekim sintaksičko-semantičkim konzekvencama leksičkog značenja imenica (na materijalu srpskohrvatskog jezika)", *Jazykovedný časopis XXIII/2*. 127–134.

_____ (2008), *Lingvistički ogledi*. Beograd: XX vek.

Klikovac D. (2006), *Semantika predloga. Studija iz kognitivne lingvistike*. Beograd: Filološki fakultet.

Korajac A., Salak T. (2012), "Sok od jabuke ili sok od jabuka? – gradivni genitiv imenica koje znače voće i povrće", *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 14. 221–236.

Lakoff G., Johnson M. (1980/2003), *Metaphors We Live By*. Chicago–London: The University of Chicago Press.

_____ (1999), *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and its challenge to the Western Thought*. New York: Basic Books.

Redli J. (2014), "Kognitivnolingvistička analiza adnominalnog kvalifikativnog genitiva u srpskom jeziku", *Živančević Sekeruš I., Gordić Petković V. et al. (eds.), Konteksti*. 199–212. Novi Sad: Filozofski fakultet.

Извори

Гриц.: Ирена Грицкат (1994), *У лебдивом ходу*. Нови Сад: Матица српска.

Кап.: Момо Капор, *Белешке једне Ане*, Антологија српске књижевности. 1–102 (<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/>).

Киш: Danilo Kiš (1987), *Rani jadi*. Beograd: Bigz–Prosveta.

Кор.: *Корпус савременог српског језика 2013 са изворима* с Математичког факултета Универзитета у Београду (<http://korpus.matf.bg.ac.rs/>).

НИН: НИН бр. 3292, [30. 1. 2014].

<Abstract>

The Contribution to the Description of the so-called Genitive of Equation in Serbian Language

Aleksandra Marković

The subject of this paper is the description of the so-called Genitive of equation subclass in Serbian, namely the one being the non-omissible determiner of the qualitative genitive, instead of the colour adjective. The corpora were classified by one main criterion – according to the fact of what is being expressed by the genitive nominal – the OBJECT or the MATTER. We hypothesize that the colour concept is closer to concepts of the material kind than to countable objects. The author investigates the linguistic and psychological motivation leading to the use of the described genitive type, also having in mind the questions of its productivity.

<Keywords>

The Serbian language, qualitative genitive, genitive of equation, colour terms, qualitative meaning

<주제어>

세르비아어, 양의 생격, 동격의 생격, 색채 용어, 질적 의미

논문제출일(Submitted): 2017.2.22.

논문심사일(Reviewed): 2017.2.22.~3.30.

게재확정일(Accepted): 2017.3.30.

aleksandra.markovic@isj.sanu.ac.rs